

IV. ŠVIETIMO ORGANIZAVIMAS

Vaiko gyvenimas globos namuose kaip visuomenės problema

Rasa Braslauskienė

Klaipėdos universitetas

Pastaraisiais metais, moraliai ir ekonomiškai susilpnėjęs šeimos institucijai, nesant socialinės pagalbos tarnybų probleminėms šeimoms, ypač daug vaikų netenka tėvų globos (vien 1996 m. – 3391 vaikas). Nors dabar plačiai kalbama apie šeimos svarbą vaikui, tačiau didesnė dalis tėvų globos netekusių vaikų patenka į įvairias įstaigas. Šiuo metu jose gyvena 5000 vaikų.

1990 m. Vaiko teisių apsaugos tarnybų įskaitoje buvo užregistruota 1116, 1995 m. – 2907 vaikai, o 1996 m. – net 3391 vaikas iki 18 m. netekęs tėvų globos. Tai yra tik tais metais į tarnybų įskaitą pakliuvę vaikai. Toks didelis skaičius rodo, kad Lietuvoje nevyksta socialinis darbas su šeima. Specialistų nuomone, vaikų, netekusių tėvų globos, yra gerokai daugiau (1 lentelė).

1 lentelė. *Vaikų, netekusių tėvų globos, pasiskirstymas pagal metus*

Metai	1989	1990	1992	1993	1994	1995	1996
Tėvų globos netekusių vaikų skaičius							
Iš viso per metus	1205	1116	1731	1855	2567	2907	3391
Iš jų iki 7 metų amžiaus	554	463	701	710	1048	1049	1254

Vaiko teisių apsaugos tarnybų įskaitoje 1996 m. buvo 10 000 nedarnių šeimų, kuriose auga apie 26 tūkst. vaikų. Daugelis jų netenka tėvų globos (2 lentelė).

Šalyje nėra ankstyvojo išsiaiškinimo ir ankstyvosios intervencijos tarnybų tinklo probleminėms, asocialioms šeimoms. Pagrindinė valstybės remiama ankstyvosios intervencijos forma yra vaikų globos institucijos.

Ko gero, ir toliau didės vaikų skaičius jose, nes nėra socialinės pagalbos šeimoms.

Jau dabar vis daugiau vaikų atiduodama į globos įstaigas ir atskiriems asmenims ar šeimoms globoti. Iš viso šiuo metu apie 5 tūkst. tėvų globos netekusių vaikų ir našlaičių yra globojami valstybės, apie 6 tūkst. vaikų globojami šeimose (3 lentelė).

2 lentelė. *Vaikai pagal tėvų globos netekimo priežastis*

Globos netekimo priežastis	Vaikų skaičius		
	1994	1995	1996
Tapo našlaičiais	358	330	397
Tėvystės teisių atėmimas	300	430	392
Ilgalaikė tėvų liga	58	113	98
Tėvai įkalinimo įstaigose	152	271	194
Nenustatyta tėvų buvimo vieta	128	122	123
Nedarnios šeimos	1301	1183	1020
Globėjai atsisakė globoti vaiką	41	68	104
Tėvai patys atsisakė vaikų	98	262	279

3 lentelė. *Vaikų, netekusių tėvų globos, atidavimas į vaikų globos įstaigas*

Metai	1992	1994	1995	1996
Per metus tėvų globos netekusių vaikų skaičius	1731	2567	2907	3391
Tėvų globos netekę vaikai atiduoti				
į kūdikių namus	111	201	240	275
į vaikų globos namus	238	694	774	704
į internatines mokyklas	45	255	247	242
į šeimyninius vaikų globos namus	21	37	76	54
visuomeninėms organizacijoms	9	43	16	22
atskiriems asmenims, šeimoms	934	1044	1260	1372
įvaikinti	94	308	220	418
įvaikinti užsienio piliečių	15	198	94	104

Šiandien institucijos atlieka tik palengvimo funkciją, t. y. apsaugo vaikus nuo elgetavimo, valkatavimo, prostitucijos ir kitų reiškinų. Globos įstaigų veiklos turinys ir filosofija nepasikeitusi. Jos nepajėgios spręsti tas problemas, kurias vaikai atsineša iš šeimų, ir tas, kurios susikaupia institucijose, t. y. socialinė ir emocinė deprivacija, smurtas ir prievarta, atsiskyrimus ir praradimus patyrusių vaikų socialinė adaptacija, terapinė pagalba. Trūksta kompetentingų specialistų. Auklėtojos turi tik pedagoginį išsilavinimą, o to nepakanka darbui su vaikais, turinčiais

prieraišumo problemų, patyrusiais atsiskyrimą, smurtą. Institucijų personalui turi būti teikiama terapinė pagalba, konsultacijos, apmokymai, sukurtos savitarpio pagalbos grupės. Lietuvai tas iki šiol nebūdinga.

Pedagogai nesistengia suprasti vaiko poreigių, nežino jo fizinių bei psichinių poreikių. Tuo tarpu pažinti vaiko psichinius poreikius (saugumo, pažinimo, aktyvumo, bendravimo su kitais žmonėmis, poreikį turėti, prisirišimo) yra pravartu ir būtina, nes tai geriau padeda suprasti vaiko poreikius įvairiose situacijose, taip pat parinkti tinkamą

pedagoginį poveikį. Ne kiekvienas pedagogas žino, kad vaiko ugdymas priklauso nuo:

- įgimtų biologinių savybių;
- aplinkos įtakos;
- vaiko asmeninio aktyvumo;
- ugdomojo aplinkos poveikio.

Kadangi nemaža globos namų pedagogų neturi specialaus pedagoginio-psichologinio išsilavinimo, pagrindinė vaikų auklėjimo priemonė – bausmės.

Mokslininkų nuomone, bausmės išreiškia pačių auklėtojų menką kultūrą, skatina vaikus bijoti, gimdo žiaurumą, užmuša savigarbą, slopina žmoniškumą.

Siekdami išsiaiškinti, koks globos namų pedagogo požiūris į šeimos vaiko auklėjimą, pateikėme anketą: „Auklėjant šeimos vaikus svarbiausia...“ Buvo apklausta per 60 globos namų pedagogų bei medicinos seserų. Atsakymai tokie: artimas bendravimas; nedidelės grupės, kad auklėtojos turėtų galimybę su visais artimai bendrauti; suteikti vaikui nors dalelytę motiniškos šilumos; būti reikliai ir pastoviai; kad vaikas jaustųsi kaip namuose ir jaustų atsakomybę už tuos namus; supažindinti su vaistiniais augalais, jų vartojimu, ligų profilaktika; atsakyti į visus vaikams gyvenime iškilusius klausimus, mokyti savarankiškumo ir kt.

Tačiau stebėjimais, įvairiomis apklausomis nustatyta, kad vaikų globos institucijoms vis dar būdingi „paviršutiniški“ kontaktai. Vaikai nepatiria meilės, šilumos ir individualaus dėmesio [1, p. 53]. O žmogus yra gyva ir dinamiška būtybė, kuri savo gyvenime turi daug vaidmenų ir susiduria su įvairiomis problemomis, reikalavimais, turi įvairiausių poreikių. Ypač svarbu, kad pagrindinės reikmės būtų patenktos jau pačioje žmogaus formavimosi pradžioje, taip pat ir vėliau.

Pažiūrėkime Maslowo sudarytą poreikių skalę:

1. Pagrindiniai gyvybiniai poreikiai yra fiziologiniai-biologiniai: maistas, vanduo, apsauga, higiena, šiluma ir kt., kurių nepatenkinus kyla pavojus žmogaus sveikatai, plėtrai, augimui.

2. Saugumas, pastovumas, pasitikėjimas. Šiuos poreikius būtina patenkinti jau kūdikystėje, nes sveika, saugi, nuolatinė vaiko priežiūra garantuoja ne tik normalų vystymąsi, bet drauge ir pastovumą, saugumą bei pasitikėjimą.

3. Priklausomybė, meilė. Žmogus trokšta priklausyti, būti mylimas ir mylėti, nes jis jau nuo pat gimimo yra sociali būtybė, kuriai reikia kitų artumo, globos, jautrumo, bendravimo.

4. Savęs vertinimas, pripažinimas. Susiduriame su savojo *aš* kūrimu ir plėtojimu. Savęs pripažinimas ir vertinimas brandina pasitikėjimą, vertės pajautimą.

5. Savęs realizavimas, įprasminimas. Tai aukščiausias žmogaus subrendimo laipsnis. Žmogaus asmenybė pasirodusi sąmoningai save panaudoti, t. y. kūrybiškai ar socialiai įprasminti [2, p. 25].

Įvertinus poreikių svarbą, aišku, jog ateities žmogus priklauso nuo šiandien dedamų pastangų.

Be abejonės, auklėjamojo darbo sėkmę lemia tiek pedagogo, tiek vaiko žmogiško-

sios savybės: sąžiningumas, meilė, teisingumas, linksmumas, jautrumas. Pedagogai turi rūpintis vaikų auklėjimu, tinkamai organizuoti jų veiklą, sudaryti bent minimalias gyvenimo sąlygas.

Visuomenėje buvo ir bus šeimų (tėvų), kurie nenori ar dėl kokių nors priežasčių negali rūpintis savo vaikais. Visuomenė, taisydamą tėvų padarytą skriaudą, steigia, organizuoja įvairias institucijas, kurios bando

atstoti vaikui tai, ko jis neteko, tėvų meilę pakeičia pedagogų priežiūra ir rūpestis, bendravimą su tėvais – auklėtojų pakalbinimai. Jeigu dėmesio, emocinio bendravimo maža, tai negali sušildyti vaiko sielos.

Duomenys rodo, kad šalyje pamažu stiprėja nauja vaikų globos forma – šeimynos. Ši forma pranašesnė tuo, kad sukuriama šeimyninė aplinka.

Literatūra:

1. Braslauskienė R. Pedagogų požiūris į šeimos vaiko auklėjimą // Mokykla ir nusikalstamumo prevencija. Prevencinė pedagogika I d. Vilnius, 1996.

2. Lukoševičienė I. Profesinio socialinio darbo pagrindai. Caritas, 1996.

Childs Life at the Wardship Institutions as a Problem of Society

Summary

As we get into deeper analysis of the children without families problems, we most evidently see that their fate is unseparably connected with the family. The attention should be paid not only to insocial families but to divorced families and lonely mothers too.

There are different problems and reasons under which children come to the State wardship institutions children are lost by parents, their parents are isolated in jail, their parents are deprived their rights, or parents are very ill.